

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԳՀ ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ
ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ԱՏՐԱՏԵՓ

*Տարեկան ամփոփիչ հանրապետական գիրաժողովի
հոդվածների ժողովածու*

1(1)

Երևան
ԵՊՀ հրատարակչություն
2018

**Հրատարակության և Երաշխավորել Երևանի պետական
համալսարանի ՀՀԻ գիտական խորհուրդը**

**Խմբագրական խորհրդի կազմ
Գլխավոր խմբագիր՝**

Սիմոնյան Ա. Հ. (ՀՀ ԳԱԱ
քրթակից անդամ, պատմական
գիտությունների դոկտոր,
պրոֆեսոր, ԵՊՀ)

Խմբագրակազմ

Մելքոնյան Ա. Ա. (պատմական
գիտությունների դոկտոր,
պրոֆեսոր, ակադեմիկոս,
ՀՀ ԳԱԱ),

Քեռյան Գ. Մ. (քաղաքական գիտ.
դոկտոր, պրոֆեսոր, ԵՊՀ),

Քոչարով Վ. Վ. (պատմական
գիտությունների դոկտոր,
պրոֆեսոր, ՌԴ, Սանկտ
Պետերբուրգի պետական
համալսարան)

Սաֆրաստյան Ռ. Ա.

(պատմական գիտությունների
դոկտոր, պրոֆեսոր, ակադեմիկոս,
ՀՀ ԳԱԱ),

Պետրոսյան Գ. Վ.

(բանասիրական գիտությունների
դոկտոր, պրոֆեսոր, ԵՊՀ),

Հովսեփյան Մ. Մ.

(բանասիրական գիտությունների
դոկտոր, պրոֆեսոր, ԵՊՀ),

Մելքոնյան Ռ. Հ. (բանասիրական
գիտությունների թեկնածու,
դոցենտ, ԵՊՀ),

Ջամալյան Գ. Վ. (հոգեբանական
գիտությունների թեկնածու,
ԵՊՀ),

Հովհաննիսյան Ա. Կ.

(պատմական գիտությունների
թեկնածու, ՀՀ ՊՆ),

**Հիմնադիր և հրատարակիչ՝
Երևանի պետական համալսարան**

Խմբագրության հասցեն՝

ՀՀ, 0025, Երևան,

Ալեք Մանուկյան 1,

ԵՊՀ ռազմավարական

հետազոտությունների ԳՀ

լաբորատորիա:

Հեռ.՝ 094 84-17-67

Էլ. կայք՝ publications.y-su.am

publishing.y-su.am

armcsr.com

**Խմբագրությունը կարող
է հրապարակել նյութեր՝
համամիտ չլինելով հեղինակների
տեսակետներին:**

e-mail: info@armcsr.com,

publishing@ysu.am

Տպագրական 11.25 մամուլ:

Տպաքանակը՝ 150

Հանձնված է շարվածքի՝

29.03.2018

Հանձնված է տպագրության՝

20.07.2018

ՊԲ 23524 ՋՈՐԱՄԱՍԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ 2016 Թ. ԱՊՐԻԼՅԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ

Էդգար Էլբակյան, ԵՊՀ

2016 թ. ապրիլի 2-ի լուսաբացին՝ ժամը 02:30-03:00-ից սկսած, Ադրբեջանը բացահայտ լայնածավալ հարձակում ձեռնարկեց Արցախի ուղղությամբ՝ մեծաքանակ ուժերով հարձակվելով հատկապես 6-րդ պաշտպանական շրջանի (Մատաղիս) և 9-րդ պաշտպանական շրջանի (Ջաբրայիլ) առանձին մարտական դիրքերի ուղղությամբ: Առավոտյան արդեն թշնամին կարողացել էր մխրճվել նշված պաշտպանական շրջանների մի քանի բարձրադիր մարտական դիրքեր: Ճակատի առանձին հատվածներում Ադրբեջանը կիրառեց նաև օդուժ: Ապրիլի 2-ի առավոտյան թշնամու կողմից հրետակոծության ենթարկվեցին Պաշտպանության բանակի մերձնակատային գործառններից որոշների մշտական տեղակայման վայրերը: Հայկական ուժերի խնդիրն էր նախ՝ կանխել թշնամու հետագա առաջխաղացման փորձերը, ապա՝ հետ բերել կորցրած տեղամասերը:

9-րդ ՊՇ ուղղությամբ թշնամու առաջխաղացումը կասեցնելու և գիշերը հակառակորդի մխրճված մարտական դիրքերը վերականգնելու համար վերադաս հրամանատարության կարգադրությամբ մարտական կիրառման շրջան են դուրս բերվում նաև Վարանդայում (Ֆիզուլի) տեղակայված ՊԲ 23524 գործառնի գրահատանկային գումարտակի ուժերը՝ 2 տանկային և 1 մտոտիրաձգային վաշտի ուժերով¹: Այդ գործառնում տագնապի ազդանշանը ստացվում է ապրիլի 2-ին՝ ժամը 06:30-ի սահմաններում: Ազդանշան ստանալուն պես անձնակազմը բերվում է բարձր մարտական պատրաստականության աստիճանի՝ դուրս գալով համապատասխան նախորոշված շրջաններ²: Ջորամասի հրամանատար փոխգնդապետ Մարտին Ջհանգիրյանին և վերջինիս՝ նյութատեխնիկական ապահովման գծով տեղակալ մայոր Արթուր Հովսեփյանին հաջողվում է թշնամու կողմից գործառնի տարածքի հրետակոծության ներքո անձնա-

¹ Տես **Աղաբաբյան Ա.**, Հարցազրույց ՊԲ 23524 գործառնի հրամանատար փոխգնդապետ Մարտին Ջհանգիրյանի հետ, Վարանդա, 2016 թ, հոկտեմբերի 8:

² Տես նույն տեղում:

կազմն անկորուստ դուրս հանել հավաքակայանից և ստորաբաժանումների կազմով երթ կատարել դեպի 9-րդ ՊՇ համապատասխան հատված: ՊԲ 23524 գործնասի՝ ջարբայիլյան հատված ուղարկվող անձնակազմի մարտական խնդիրն էր կանգնեցնել հակառակորդի առաջխաղացումը: Առաջնագծի այս հատվածի պաշտպանությունը ղեկավարում էին ՊԲ հրամանատարի առաջին տեղակալ, գեներալ-մայոր Միքայել Արզումանյանը և 18-րդ հրաձգային դիվիզիայի հրամանատարի տեղակալ գնդապետ Արարատ Մելքունյանը: Հասնելով մարտական գործողությունների շրջան՝ Մ. Ջհանգիրյանի ղեկավարած 2-րդ տանկային վաշտը զբաղեցնում է կրակային բնագծեր հակառակորդի կողմից մխրճված 112-118 մարտական դիրքերի թիկունքային մասում՝ խնդիր ունենալով կասեցնել հակառակորդի հետագա առաջխաղացումը: Մարտական նույն խնդիրն ուներ նաև 2-րդ տանկային վաշտին քիչ ավելի ուշ միացած 1-ին տանկային վաշտը՝ Ա. Հովսեփյանի գլխավորությամբ³:

Մխրճված լինելով նշված մարտական դիրքեր՝ թշնամին, ըստ երևույթին, նպատակ ուներ տեղում ամրանալուց զատ զարգացնել հարձակումը դեպի հայկական ուժերի պաշտպանության խորք: Հայկական տանկային ստորաբաժանումների անձնակազմը հավաստանշում է հակառակորդի ինժեներական տեխնիկան, որով հաղթահարում էին արգելափակողների համակարգերը, հակատանկային փոսեր⁴, ինչպես նաև կենդանի ուժի շարժը մխրճված դիրքերի տարածքում⁵: Մայր Ա. Հովսեփյանին, վերջինիս անմիջական ղեկավարությամբ նաև 1-ին տանկային վաշտի հրամանատար կապիտան Արման Ադամյանին, 2-րդ տանկային վաշտի 3-րդ տանկային դասակի հրամանատար, ավագ լեյտենանտ Ռոման Ադամյանին հաջողվում է իրականացնել թշնամու կենդանի ուժի չեզոքացում, իսկ այնուհետև՝ մեր ուժերի տեսադաշտում հայտնված աղբբեջանական

³ Տես 2016 թ. ապրիլի 2-5-ը ընկած ժամանակահատվածում հայրենիքի սահմանների պաշտպանության գործում դրսևորած բացառիկ խիզախության և անձնական արիության, կյանքին սպառնացող վտանգի պայմաններում ծառայողական պարտքը կատարելիս ցուցաբերած անձնվիրության համար ՀՀ պետական պարգևներով պարգևատրման արժանի զինծառայողների անվանացուցակ, 2016 թ. մայիսի 10, <https://www.facebook.com/arcrun/posts/1036756516359956>, հղվել է 04.04.2017 թ.:

⁴ Տես **Աղաբաբյան Ա.**, Հարցազրույց փոխգնդապետ Մարտին Ջհանգիրյանի հետ...:

⁵ Տես **Գևորգյան Մ.**, Հարցազրույց ՊԲ 23524 գործնասի հրամանատարի տեղակալ մայոր Արթուր Հովսեփյանի հետ, Վարանդա, 2016 թ, հոկտեմբերի 8:

զինտեխնիկայի խոցում:

Մայր Ա. Հովսեփյանը վկայում է. «Սկզբից բոլոր դիրքերում անընդհատ հետևակի շարժեր կային: Մենք միանգամից սկսեցինք իրանց ուղղությամբ կրակել: Որոշ ժամանակ այլևս չէին էրևում, մի մասը նահանջել էր, մի մասը երևի ոչնչացել էր: Հետո հայտնվեցին իրանց տանկերը. միանգամից 5 հատ տանկ: Էդ հատվածում մենք դեռևս 1 տանկ էինք (անձնակազմը՝ Ա. Հովսեփյան, Ա. Ադամյան, Ռ. Ադամյան – Է. Է.): Էդ հինգ տանկից մեկին մեր կրակած արկը կպավ: Հենց կպավ, ես հետ քաշվեցի: Տանկի շարժիչն անջատեցի ու իջա, սկսեցի խրամատից դիտարկել դրանց գործողությունները: Տեսա, որ կրակում էին մեր ուղղությամբ, բայց իրանց կրակած արկերը թռչում էին մեր գլխավերևով, նպատակակետին չէին հասնում: Գասակի հրամանատար Ադամյանին ասեցի՝ «Շուտ շարժիչը գործարկի, դուրս արի բաց տարածք»՝ հուշելով, որ գերաթռիչքի ժամանակ հնարավոր չի հաջորդ արկը դիպուկ կպնի: Երկու հատ տանկ թողեցին մարտի դաշտում, երեքը հետ քաշվեցին, թաքնվեցին»⁶: Մարտական գործողություններից շուրջ երկու շաբաթ անց⁷ նշված անձնակազմի բոլոր երեք անդամները պարզևատրվեցին ՀՀ «Մարտական խաչ» 2-րդ աստիճանի շքանշանով՝ հակառակորդի 2 միավոր տանկ վնասազերծելու և ոչնչացելու, ինչպես նաև կենդանի ուժի գզալի կորուստներ պատճառելու համար⁸:

Նույն օրվա կեսօրին գրահատանկային գումարտակը ստանում է նոր խնդիր՝ կասեցնել գրավված դիրքերից ձախ թևանցման միջոցով դեպի հայկական 119 մարտական դիրք թշնամու նոր առաջխաղացման փորձը⁹: Հրամանատարության կողմից թշնամու՝ խորքում առաջխաղացող ստորաբաժանումների վիճակը և քանակությունը գնահատելուց, ստեղծված մարտավարական իրադրությունը վերլուծելուց հետո որոշում է կայացվում ժամը 14:00-ի սահմաններում իրականացնել հակագրոհ և վերականգնել առաջնագիծը: Հակա-

⁶ Նույն տեղում:

⁷ Տես Նախագահ Սերժ Սարգսյանը Արցախում պետական բարձր պարգևներով պարգևատրել է հայրենիքի զինվորներին, 2016 թ. ապրիլի 19, <http://www.president.am/hy/press-release/item/2016/04/19/President-Serzh-Sargsyan-working-visit-to-Artsakh/>, հղվել է 10.04.2017 թ.:

⁸ Տես 2016 թ. ապրիլի 2-5-ը ընկած ժամանակահատվածում..., նույն տեղում:

⁹ Տես **Աղաբաբյան Ա.**, Հարցազրույց փոխգնդապետ Մարտին Ջիանգիրյանի հետ...:

գրոհը ենթադրում էր «300» կոչվող բազայի դիտակետի ուղղությամբ առաջանալով՝ վերականգնել Վարազաթմբից¹⁰ 800 մ հյուսիս-արևմուտք ընկած 117 և 115 մարտական դիրքերը՝ այդպիսով թևերից օղակի մեջ առնելով բարձունքը՝ ստիպելով հակառակորդին նահանջել առավոտյան գրաված հայկական դիրքերից¹¹:

Մարտական խնդրի կատարման համար մայրը Ա. Հովսեփյանին տրամադրված 4 տանկերի թվում էր նաև 321 կողային համարով S-72 տանկը՝ հրամանատար՝ ավագ լեյտենանտ Բենիամին Եղոյան, նշանառու-օպերատոր՝ շարքային Վլադիմիր Ալիխանյան, մեխանիկ-վարորդ՝ շարքային Տիգրան Աբգարյան: Չորամասի լավագույններից մեկը համարվող¹² տանկային այս անձնակազմն առանձնակի նախանձախնդրություն ու պատրաստակամություն էր դրսևորում առաջադրված խնդրի կատարման գործում մասնակցություն ունենալու համար: Հենց նրանց է Ա. Հովսեփյանը խնդիր առաջադրում հակագրոհելու և վերականգնելու 117 մարտական դիրքը¹³: Հաշվի առնելով գրավված դիրքում աղբբեջանական հետևակի հնարավոր դիմադրությունը՝ Ա. Հովսեփյանը հրահանգում է մարտական գործողությունը կատարելիս դիրք չմտնել: Մոտենալով մարտական դիրքին մինչև 50 մ՝ տանկի անձնակազմը փայլուն կատարում է մարտական խնդիրը, ավելին՝ ներխուժում մարտական դիրքի տարածք, տանկով տապալում առավոտյան այդտեղ ամրացված աղբբեջանական դրոշը և հրամանատարությանը զեկուցում խնդրի կատարման մասին: Մ. Ջհանգիրյանն այսպես է նկարագրում մարտի այդ դրվագը. «Կորցրած է դիրքը մտնելու ժամանակ իրենց անձնակազմը միանգամից թռավ կարծես մի ակնթարթում, մտավ մարտական դիրք՝ անմիջա-

¹⁰ Վարազաթմբը գտնվում է ծովից 271.1 մ բարձրության վրա: Խորհրդային Գլխավոր շտաբի տեղագրական քարտեզում նշված է «Лая-Лаяги» անվամբ, որը տառադարձված է աղբբեջաներեն «Lalə İlahi» տեղանունից: Հայտնի է նաև «Լալաթափա» անվամբ: Տեղադիրքը քարտեզի վրա տե՛ս <https://goo.gl/3oGNJQ>:

¹¹ Այստեղ տեղին է նշել, որ 1990-ական թվականների պատերազմի ժամանակ բարձունքն ազատագրվել էր նույն եղանակով ու տրամաբանությամբ՝ խուսափելով հետևակի դիմախար գրոհից:

¹² Տես **Աղաբաբյան Ա.**, Հարցազրույց փոխգնդապետ Մարտին Ջհանգիրյանի հետ..., տե՛ս նաև Նվիրյալները. Բենիամին Եղոյան, Տիգրան Աբգարյան, Վլադիմիր Ալիխանյան, «Հայաստանի հանրային հեռուստարձկերություն», 2017, <https://www.youtube.com/watch?v=20cJi0fhImw>, հղվել է 26.04.2017 թ.:

¹³ Տես **Գևորգյան Մ.**, Հարցազրույց մայրը Արթուր Հովսեփյանի հետ...:

պես էդ կորցրած դիրքը, որտեղ ադրբեջանցիները դրել էին իրենց դրոշը: Միանգամից բարձրացան, իրենց թրթուրների տակ գցին էդ դրոշը, և [տանկը] շրջապտույտ կատարեց, ու էդտեղից արձակեց ևս մեկ արկ, և կապի դուրս եկավ, որ «հրամանատար՛ր, խնդիրը կատարել եմ»»¹⁴: Վերադառնալով ելման դիրք՝ տանկի անձնակազմն արժանանում է հրամանատարության գովեստի և խրախուսանքի խոսքերին: Միևնույն ժամանակ Ա. Հովսեփյանը տանկի անձնակազմին՝ հրամանատար Բ. Եղոյանի գլխավորությամբ, բացատրում է, որ հակահետևանքային նռնակի նետման հեռավորության տիրույթում հայտնվելով խրամատին մոտենալը վտանգավոր էր և կարող էր անդառնալի հետևանքների հանգեցնել, եթե խրամատում հայկական տանկը դիմադրության հանդիպեր¹⁵:

Ջրահատանկային գործնասի անձնակազմերի կողմից մարտական խնդիրների հաջող կատարումից հետո հրամանատար Մ. Ջհանգիրյանի կողմից խնդիր է բարձրացվում փաստացիորեն թշնամուց ազատված դիրքերը զբաղեցնելու համար հարձակումն իրականացնել հետևակի հետ համատեղ, որպեսզի հնարավոր լինի սպահովել դրանք թշնամական նոր ոտնձգությունից¹⁶: Ցավոք, նշված մարտական դիրքերի պաշտպանության համար պատասխանատու ՊԲ 59703 գործնասի (Ջաբրայիլ) կողմից նշված գործողությունը չի իրականացվում: Կարելի է ենթադրել, որ այս հարցում որոշակի բացասական դեր է խաղացել նաև լուսաբացին Վարազաթմբի վրա տվյալ գործնասի հինգ բարձրատիճան սպաների, այդ թվում՝ գործնասի հրամանատարի՝ մարտական հերթապահության գծով տեղակալ փոխգնդապետ Ալեքսան Առաքելյանի զոհվելու պարագան, ինչի պատճառով էական վնաս հասցվեց գործնասի գործունեության կազմակերպմանը: Ապրիլի 2-ի երեկոյան՝ ժամը 22:00 սահմաններում, հաշվի առնելով, որ զինտեխնիկան գիշերային պայմաններում առաջնագծում պահելը վտանգավոր է, այն հետ քաշվեց երկրորդ գծի խրամատներ¹⁷:

Հաջորդ օրը՝ ապրիլի 3-ին, մարտերը շարունակվում են նույն տրամաբանությամբ: Թշնամին կրկին փորձում է ամրանալ մխրճ-

¹⁴ Նվիրյալները...:

¹⁵ Տես նույն տեղում:

¹⁶ Տես **Աղաբաբյան Ա.**, Հարցազրույց փոխգնդապետ Մարտին Ջհանգիրյանի հետ...:

¹⁷ Տես նույն տեղում:

ված դիրքերում և հնարավորության դեպքում հարձակումը զարգացնել դեպի մեր պաշտպանության խորքը: Մեր զրահատանկային անձնակազմերը զբաղեցրած բնագծերում հարմարեցված տեղերից պարբերաբար կրակային խոցման են ենթարկում թշնամուն, հետքաշվում, 50-100 մ խուսավարում, շարունակում խոցել¹⁸: Օբյեկտիվ դժվարություն էր հարուցում այն հանգամանքը, որ տվյալ զրահատանկային անձնակազմերը մարտական գործողություն էին իրականացնում անձանոթ, ինչպես նաև ինժեներական առումով բացարձակապես չկահավորված տեղամասում՝ ստիպված լինելով գիշերային ինժեներական աշխատանքների միջոցով ինչ-որ չափով հարմարեցնել տեղանքը տանկերի գործողությունների համար¹⁹:

Ցավոք, ապրիլի 3-ին՝ մոտավորապես ժամը 16:00 հատվածում²⁰, մարտական խնդրի կատարման ժամանակ թշնամու կողմից հայտնաբերվեց և խոցվեց վերոնշյալ 321 տանկը: Խոցման պահից վայրկյաններ առաջ «Բարս մեդիա» վավերագրական կինոստուդիայի կողմից կատարված տեսաձայնագրության²¹ մեջ երևում է, թե ինչպես է տանկը բարձրանում նախօրոք կահավորված բարենպաստ հողաթմբի վրա, իրականացնում թշնամու զինտեխնիկայի խոցում և հետ շարժվում դեպի պահեստային կրակային դիրք: Այդ ընթացքում թշնամու հակատանկային ուժերին հաջողվում է «Սպայկ» տեսակի հակատանկային կառավարվող հրթիռով խոցել հայկական տանկը²²: Կյանքին սպառնացող վտանգի պայմաններում ծառայողական պարտքը կատարելիս հերոսաբար ընկան ավագ լեյտենանտ

¹⁸ Տես նույն տեղում:

¹⁹ Տես նույն տեղում:

²⁰ Տես Նվիրյալները...:

²¹ Տես՝ Bars Media Documentary Film Studio, Tanks reportage, 2016 թ. ապրիլի 4, <https://www.youtube.com/watch?v=5ieaO3aqTQk>, հղվել է 19.04.2017 թ., ինչպես նաև Bars Media Documentary Film Studio, War 2016 Compilation, 01:14-01:27, 2016 թ. ապրիլի 21, <https://www.youtube.com/watch?v=dgOMUQ0dMq0>, հղվել է 19.04.2017 թ.:

²² Հայկական տանկի դեմ կիրառված հրթիռի տվյալ մոդելը թույլ է տալիս կրակոցն արձակելուց հետո տեսողական սարքի միջոցով հետևել վերջինիս ընթացքին և ըստ անհրաժեշտության՝ (վերա)ուղղորդել այն (տես՝ Electro-Optically Guided Weapons, Defense Update issue 2-07 (May-June 2007), http://defense-update.com/features/du-2-07/helicopters_EO_missiles.htm, հղվել է 19.04.2017 թ.): Ըստ ամենայնի՝ աղբյուրանցի զինծառայողին հաջողվել է հավաստանշել հայկական տանկը հողաթմբի վրա եղած ժամանակ, արձակել հրթիռը, որից հետո արդեն իրենացս այն կառավարելով՝ հողաթմբի վրայով «իջեցնել» հետ շարժվող տանկի վրա:

Բենիամին Եղոյանը, շարքային Վլադիմիր Ալիխանյանը, շարքային Տիգրան Աբգարյանը...

Ռուսաստանյան «Դաշնային լրատվական գործակալության» լրագրող Կիրիլ Ռոմանովսկին (Օտտեր), որ 2016 թ. ապրիլյան պատերազմի օրերին գործուղվել է Արցախ, եղել մարտական գործողությունների շրջանում, այսպես է նկարագրում կատարվածը. «Տանկը խոցվեց ապրիլի 3-ին... Կամխելով առաջնագծում՝ Հաղորթից հարավ, հարձակումը ... տանկիստները հայկական պաշտպանության երկրորդ գծում թմբի վրայից «լացացնում էին» ադրբեջանցիներին: Հակառակորդը պատասխանեց ՀՏԿՀ-ով (հակատանկային կառավարվող հրթիռ – Է. Է.): Ըստ երևույթին՝ նկատելով կրակոցը՝ անձնակազմը փորձեց սահել և թաքնվել թմբից ներքև... Չհասցրեց: Տանկը ցիրուցան եղավ դաշտով մեկ... Սև մետաղի մի քանի տոննա մխրճվեց հանդիպակաց լանջի մեջ՝ հրանոթի փողը դարձնելով հակառակորդի ուղղությամբ՝ ասես չհաշտվելով տեղի ունեցածի հետ... Տանկը չէր ցանկանում հանձնվել նաև անձնակազմի կորստից հետո... Տանկիստները խիզախաբար էին կռվել: Դա նկատելի է տանկի զբաղեցրած վերջին դիրքից, բազմաթիվ պարկուճներից և թմբի վրա մնացած հետքերից: Դիրքը պարբերաբար փոփոխվում էր, տանկը ելնում էր թմբի վրա, կրակում, սահում հետ: Բազմաթիվ են թրթուռի հետքերը, որոնք բոլորը հանգում են մի տեղում, որ դարձավ այդ մեքենայի համար վերջինը... Իսկ տանկիստներից չմնաց ֆիզիկական ոչ մի հետք, ասես անէացել էին օդում՝ հառնելով բլուրների, դաշտերի, իրան-արցախյան սահմանի և Արաքսի դեղնաջրերի վրա... Հավերժ փառք տղաներին»²³:

Ամփոփելով 2016 թ. ապրիլյան պատերազմում ՊԲ 23524 զորամասի դերակատարությունը՝ պետք է նշել, որ ընդհանուր առմամբ զորամասի՝ մարտական կիրառման շրջան դուրս բերված ստորա-

²³ Լրագրողի խոսքերը հաստատված քաղված և թարգմանված են ապրիլի 8-ին «Ֆեյսբուք» սոցիալական ցանցում նրա կատարած գրառումից (**Kirill Romanovskiy**, “Башня армянского танка...”, 8.04.2016, <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1303655129649617&set=a.492809640734174.129317.100000154284713&type=3&permPage=1>, հղվել է 19.04.2017 թ.), ինչպես նաև ապրիլի 9-ին «Դաշնային լրատվական գործակալությունում» տպված հոդվածից (**Ортер К.**, Время собирать танки. Нагорный Карабах – что это было, 09.04.2016, <https://riafan.ru/515358-vremya-sobirat-tanki-nagornyi-karabah-chto-eto-bylo>, հղվել է 19.04.2017 թ.):

բաժանումներին հաջողվել է կատարել իր առջև դրված մարտական խնդիրները՝ կանխել թշնամու կենդանի ուժի և զինտեխնիկայի հետագա բացազատումն ու առաջխաղացումը դեպի 9-րդ ՊՇ պաշտպանության խորք: Մարտական գործողությունների ընթացքում գորամասն ունեցավ 1 միավոր տեխնիկայի և երեք զինծառայողի կորուստ: Թշնամու կողմից ևս մեկ տանկ խոցվել էր²⁴ դեռ Վարանդայից երթ կատարելու ժամանակ, վիրավորվել էին տանկի հրամանատար Ռազմիկ Չաքարյանը և նշանառու-օպերատոր Անդրանիկ Աթալյանը: Հետագայում Ռազմիկը շարունակեց ծառայությունը, իսկ Անդրանիկն ստացած վիրավորման հետևանքով գորացրվեց: Ըստ գորամասի հրամանատարի բանավոր վկայության՝ ապրիլի 2-3-ը գրահատանկային անձնակազմերն ընդհանուր հաշվարկով ոչնչացրել են թշնամու 8 միավոր գրահատեխնիկա և ինժեներասակրավորական տեխնիկա²⁵: Ըստ ականատեսների, այդ թվում՝ Մ. Ջհանգիրյանի, մայր Միքայել Մովսիսյանի հուշերի՝ 321 տանկն ապրիլի 2-3-ին գումարային հաշվով խոցել է թշնամու 4 միավոր գրահատեխնիկա՝ ենթադրաբար 3 տանկ և 1 ՀՄՄ²⁶: Հիշեցնենք, որ ըստ պաշտոնական պարզևատրագրի՝ ապրիլի 2-ին թշնամու ևս 2 միավոր տանկ էր խոցել Ա. Հովսեփյանի գլխավորած անձնակազմը:

ՊԲ 23524 գորամասի գոհված 3 զինծառայողները հետմահու պարզևատրվել են ՀՀ «Մարտական խաչ» 1-ին աստիճանի, գորամասի ևս 4 զինծառայող՝ «Մարտական խաչ» 2-րդ աստիճանի շքանշանով:

Բանալի բռեր - Ապրիլյան պարերիսզմ, Պաշրպանության բանակ

ЭДГАР ЭЛБАКЯН - УЧАСТИЕ ВОЙСКОВОЙ ЧАСТИ 23524 АО В АПРЕЛЬСКОЙ ВОЙНЕ 2016 Г.

В статье впервые изучается вовлечение одной из армянских войсковых частей в армяно-азербайджанской апрельской эскалации 2016 г. Посредством полевых работ и глубинных интервью автор представляет участие дан-

²⁴ Տանկը հետագայում վերանորոգվել և վերադարձվել է գորամաս:

²⁵ Տես Աղաբաբյան Ա., Հարցազրույց փոխգնդապետ Մարտին Ջհանգիրյանի հետ...:

²⁶ Տես նույն տեղում, տե՛ս նաև Նվիրյալները...:

ной войсковой части как в макро-уровне (в контексте общей организации оборонительного района), так и в мезо- и микроуровнях (внутренняя самоорганизации войсковой части и частный вклад экипажей в боевых действиях).

Ключевые слова: Апрельская война, Армия Обороны Арцаха

EDGAR ELBAKYAN - COMBAT ROLE OF DEFENSE ARMY'S MILITARY UNIT 23524 IN APRIL 2016 WAR

The article analyzes involvement of one of the Armenian military units in the Armenian-Azerbaijani military engagements in April, 2016. Through fieldwork and in-depth interviews the author elucidates the macro- and meso-levels of the military unit's engagement in the April war.

Key words: April War, Artsakh's Defence Army

Բովանդակություն

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Աննա Բաբայան

«ԽՈՋԱԼՈՒԻ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹՅԱՆ»
ԱԴԲԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԳԻՏԱԿԱՆ ՍԻՖԻ ՇՈՒՐՋ..... 3

Անուշ Ամիրբեկյան

ԼԵՈՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱՔԱՂԻ ՋԻՆՎԱԾ ՈՒԺԵՐԻ
ՄԻԱՎՈՐՄԱՆ ԸՆԹԱՅՔԸ 1991 Թ. ՀՈՒՆԻՍԻՑ
ՄԻՆՉԵՎ 1992 Թ. ՄԱՅԻՍ 22

Էրիկ Դավթյան

ԱՐՑԱԽՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴՐԻ ՀԱՄԵՄՏԱՏԱԿԱՆ
ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ. ԲԱՑԱՏՐԵԼՈՎ
ՀԱԿԱՍԱՐՏՈՒԹՅԱՆ ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ..... 37

ԲԱՆԱԿ ԵՎ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Արծրուն Հովհաննիսյան

ԱԹՄ-ՆԵՐԻ ԴԵՐՆ ՈՒ ԿԻՐԱՌՈՒԹՅՈՒՆՆ ԱՐԴԻ
ՊԱՏԵՐԱԶՄՆԵՐՈՒՄ..... 49

Սերոբ Բազիկյան

ՉԺՈՒԳԵ ԼՅԱՆԻ ՌԱԶՄԱՐՎԵՍՏԸ..... 70

Էդգար Էլբակյան

ՊԲ 23524 ՉՈՐԱՄԱՍԻ ՄԱՍՆԱԿՅՈՒԹՅՈՒՆԸ 2016 Թ.
ԱՊՐԻԼՅԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ..... 84

Վլադիմիր Պողոսյան

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՉՈՐՐՈՐԴ
ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆՆ ԱՊՐԻԼՅԱՆ ՄԱՐՏԱԿԱՆ
ԳՈՐԾՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՕՐԵՐԻՆ..... 93

ՏԱՐԱԾԱՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԵՎ ԳԼՈՔԱԼ ՉԱՐԳԱՅՈՒՄՆԵՐ

Վարուժան Գեղամյան

«ՆՈՐ ՌԵԻՍԻ ԺԱՄԱՆԱԿԸ». Ռ. Թ. ԷՐԴՈՂԱՆԻ ԱՆՉԻ
ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔԸ ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ..... 101

Վիկտոր Բոչարով
 ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ՍԱՐԴԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.
 ՆՈՐ ՀՈՐԻՉՈՆՆԵՐ 112

Էդգար Էյբակյան
 ԹՈՒՐԲԻԱՅԻ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՀԵՏ
 «ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԳԱՐՆԱՆ» ՀԱՄԱՇԱՐՈՒՄ 118

ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅՈՒՆ

Ալվինա Աղաբաբյան
 ՂԱՐԱԲԱՂՅԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐԸ
 ԽՈՐՀՐԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ՍԱՄՈՒԼՈՒՄ 141

Սամվել Մարտիրոսյան
 ԱԴԻԲԵՋԱՆԻ ՀՆԱՐԱՎՈՐ ՀԱՔԵՐԱՅԻՆ
 ՆԵՐՈՒԺԻ ՄԱՍԻՆ 165

Գավիթ Չամալյան
 ԱԴԻԲԵՋԱՆԻ ՀԵՏ ՀԱԿԱՍԱՐՏՈՒԹՅԱՆ ԲՆՈՒՅԹԸ.
 ՃՇԳՐԻՏ ԱՐՏԱՀԱՅՏՈՂ ԵԶՐՈՒՅԹՆԵՐԻ
 ՕԳՏԱԳՈՐԾՄԱՆ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏՈՒԹՅԱՆ ՇՈՒՐՁ 171

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ՌԱԶՄԱՎԱՐԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԳՀ ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ
ՏԵՂԵԿԱՏՎԱԿԱՆ ԱՆՎՏԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

ՄՏՐԱՏԵՊ

*Տարեկան ամփոփիչ հանրապետական գիրաժողովի
հոդվածների ժողովածու*

1(1)

Համակարգչային ձևավորումը՝ Կ. Չալաբյանի
Կազմի ձևավորումը՝ Ա. Աղաբաբյանի
Սրբագրումը՝ Ա. Աղաբաբյանի

Տպագրված է «ՄԻՍՄԱ» ՍՊԸ-ում:
ք. Երևան, Հանրապետության 49, 7/1

Ստորագրված է տպագրության՝ 18.07.2018:
Չափսը՝ 60x84 ¹/₁₆: Տպ. մամուլը՝ 11.25:
Տպաքանակը՝ 150:

ԵՊՀ հրատարակչություն
ք. Երևան, 0025, Ալեք Մանուկյան 1
www.publishing.am